

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх прав
Факультет № 6
Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни *«Основи правознавства»*
вибірковий компонент
освітньої програми *бакалаврського* рівня вищої освіти
053 Психологія (Практична психологія)

за темою – «Основні правові засади господарської діяльності»

Харків
2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 №8

Розглянуто на засіданні кафедри загальноправових дисциплін
(протокол від 19.08.2023 р. № 8).

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук **О.Є. Железов.**
2. Викладач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук **К.М. Гуртова.**

Рецензенти:

1. Завідувачка кафедри публічного та приватного права Державного біотехнологічного університета кандидат юридичних наук, доктор економічних наук, доцент **Т.В. Дуюнова.**
2. Завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **О.П. Гетьманець.**

План лекції

1. Господарська діяльність та господарські відносини, нормативно-правове регулювання (джерела) господарської діяльності.
2. Поняття підприємництва та основні принципи його здійснення в Україні. Організаційні форми підприємництва в Україні.
4. Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Припинення підприємницької діяльності.

Рекомендована література

Основна

1. Цивільне право України. У двох частинах. Частина 2. Підручник / За заг. ред. Кройтора В. А.-Х.: Вид-во Харк. нац-го універ. внутр. справ, 2013. – С. 814;
2. Господарське право : навч. посіб. для підготовки до іспитів / В. С. Мілаш. – Х. : Право, 2017. – С. 327;
3. Господарське законодавство України : практ. посіб. : станом на 5 лют. 2016 р.. - Київ : Центр учб. літ., 2016. – С. 574;
4. Господарське право : практикум. - Харків : Право, 2018. – С. 591;
5. Господарське право (в схемах та таблицях) : навч. посіб. для студентів та аспірантів юрид. і екон. спец.. - Харків : Юрайт, 2017. – С. 113.
6. Правове регулювання підприємницької діяльності : навч. посіб.. - Львів : ЛьвДУВС, 2016. – С.423.

Додаткова

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30;
2. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144;

3. Господарсько-процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №6. – Ст.56;
4. Кодекс України з процедур банкруцтва від 20.09.2019 р. // Відомості Верховної Ради. – 2019. – №19. – Ст.74;
5. Цивільний Кодекс // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст.356;
6. Про акціонерні товариства : Верховна Рада України; Закон від 17.09.2008 № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.
7. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №49. – Ст.682;
8. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. // Відомості Верховної Ради. – 2018. – №13. – Ст.69;
9. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Верховна Рада України; Закон від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.
10. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – №23. – Ст.158;
11. Про державну підтримку малого підприємництва: Указ Президента України від 12.05.1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. – №19. – С.15;
12. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон від 16.04.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 29. – Ст. 377;
13. Про інвестиційну діяльність: Закон від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646;
14. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №47. – Ст.646;
15. Про захист економічної конкуренції: Верховна Рада України; Закон від 11.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64;
16. Про антимонопольний комітет України : Верховна Рада України; Закон від 26.11.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 50. – Ст. 472;

17. Правове регулювання безпеки господарської діяльності в Україні : [кол.] моногр. / за заг. ред. О. П. Гетманець; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. прав. забезп. госп. діяльності. – Харків : Константа, 2019. – С. 296;
18. Конкурентне право України : навч. посіб.. - Київ : Ліра-К, 2017. - 378 с. Апаров А.М., Онищенко О.М. Господарське право України. Підручники та навчальні посібники. Том 1: Загальна частина – К: Видавництво «Істина», 2016. – С. 452;
19. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина) : навч. посіб.. – Київ : Ліра-К, 2018. – С. 798;
20. Процесуальні документи в галузях цивільно-правових, трудових, сімейних, господарських, житлових та інших відносин. Зразки, коментарі, пояснення : практ. посіб. / упоряд.: Ю.І. Руснак. – Київ : Центр учб. літ., 2016. – С.401;
21. Інвестиційне право України : навч. посіб. / Р.Б. Шишка. – Київ : Ліра-К, 2016. –С. 327.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.ac-rada.gov.ua> – офіційний сайт Рахункової палати України.
3. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.
4. <http://www.kmu.gov.ua/control/> – єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.
5. <http://www.ombudsman.kiev.ua> – офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України.
6. <http://www.president.gov.ua/> – офіційне інтернет-представництво Президента України.
7. <http://www.rainbow.-gov.ua> – офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України.

Текст лекції

1. Господарська діяльність та господарські відносини, нормативно-правове регулювання (джерела) господарської діяльності.

Під господарською розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарська діяльність може бути:

1) підприємництвом - здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання суб'єктами підприємництва (підприємцями) прибутку;

2) некомерційною господарською діяльністю - здійснюється без мети отримання прибутку.

Під **господарською діяльністю** у Господарському Кодексі (ст. 3 ГКУ) розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарські відносини – суспільні відносини, що складаються навколо господарської діяльності. Іншими словами, господарські відносини виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання. У свою чергою, господарські відносини, урегульовані нормами господарського права, є господарсько-правовими відносинами.

До кола господарських відносин уходять як відносини між рівними суб'єктами, що діють на підставі власного вільного волевиявлення, так і відносини, яким властива публічна (владна) ознака.

Розрізняють такі види господарських відносин: *господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини.*

Сферу господарських відносин становлять:

- *господарсько-виробничі відносини*, тобто майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання.

- *організаційно-господарські відносини*, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю;

- *внутрішньогосподарські відносини*, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами (ст. 3 ГКУ).

Сферу господарських відносин регулюють норми господарського права, які являють собою систему, встановлену чи санкціоновану державою, що є змістом Конституції України, Господарського, Цивільного та інших кодексів, законів України, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів, інших підзаконних актів та міжнародних угод України. Предметом господарського права є господарські та інші тісно з ними пов'язані суспільні відносини.

Господарське право залежно від предмета правового регулювання поділяється на:

- *публічне*, норми якого регулюють організаційно-господарські відносини, а також питання взаємодії державних органів і установ із господарюючими суб'єктами;

- *приватне*, норми якого регулюють відносини, що виникають між суб'єктами, які здійснюють комерційну та некомерційну діяльність.

Методами господарського права є прийоми і способи впливу господарсько-правових норм на суспільні відносини у цій сфері, впорядкування їх, стосовно цілей і завдань господарсько-правового регулювання. Господарському праву притаманні наступні методи:

- *дозвільний* - суб'єктам господарювання дозволено все, що не заборонено законом;

- *владних розпоряджень* - суб'єкти господарювання зобов'язані виконувати управлінські вказівки компетентних державних органів;

- диспозитивний - суб'єкти господарювання є рівноправними і самостійно визначають межі договірних відносин із контрагентами;

- заборон - суб'єкти господарювання зобов'язані утримуватися від порушення норм, які визначають небажану поведінку і передбачають адміністративну, кримінальну чи інші види юридичної відповідальності за їх порушення.

Нормативно-правове регулювання господарської діяльності у сфері господарювання здійснюється Конституцією України, цим Кодексом, законами України, нормативно-правовими актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також іншими нормативними актами.

Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 5 ГКУ).

Конституційні основи правового господарського порядку в Україні становлять:

- право власності українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, що здійснюється від імені українського народу органами державної влади і органами місцевого самоврядування в межах їхньої компетенції. При цьому, суб'єкти господарювання не повинні використовувати свою власність на шкоду людині і суспільству (ст. 13 Конституції України);

- право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону;

- забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальної спрямованості економіки, недопущення використання власності на шкоду людині і суспільству;

- право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; визнання усіх суб'єктів права власності рівними перед законом, непорушності права приватної власності, недопущення протиправного позбавлення власності (ст. 41 Конституції України);
- економічна багатоманітність, тобто право кожного на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, визначення виключно законом правових засад і гарантій підприємництва (ст. 15, 42 Конституції України);
- забезпечення державою захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, недопущення зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції, визначення правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання виключно законом;
- забезпечення державою екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України (ст. 50 Конституції України);
- забезпечення державою належних, безпечних і здорових умов праці, захист прав споживачів (ст. 43 Конституції України);
- взаємовигідне співробітництво з іншими країнами; визнання і дія в Україні принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України).

Господарські основи правового господарського порядку в Україні становлять:

Господарський Кодекс та Цивільний Кодекс України: (гл. 5 ЦК України встановлює загальні положення щодо права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності - положення щодо необхідності мати повну цивільну дієздатність, обов'язковості державної реєстрації, можливості застосування до підприємницької діяльності фізичних осіб нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом).

Закони України: *"Про оренду землі", "Про господарські товариства", "Про акціонерні товариства", "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань", "Про зовнішньоекономічну*

діяльність", "Про оподаткування прибутку підприємств", "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", "Про ліцензування видів господарської діяльності".

Постанови Кабінету Міністрів України: "Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері автомобільного транспорту та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з безпеки на транспорті" від 20.01.2020 р. №7, «Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)» від 19.03.2008 р. № 212.

Укази Президента: "Про заходи щодо створення сприятливих умов для розвитку ІТ-індустрії в Україні" №371/2020, "Деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємств" №237/2012, "Про невідкладні заходи щодо забезпечення сприятливих умов для діяльності фізичних осіб — підприємців" №761/2019, "Про невідкладні заходи щодо забезпечення економічного зростання, стимулювання розвитку регіонів та запобігання корупції" №713/2019.

До джерел господарського права належать не тільки нормативно-правові акти. Господарські відносини регулюються і на індивідуальному (локальному) рівні за допомогою актів їх учасників. До таких документів належать *статут* суб'єктів підприємницької діяльності, *засновницькі договори* та інші види угод, *правила внутрішнього трудового розпорядку* та інші документи.

Господарські (цивільні) договори: *договір купівлі-продажу* (один з найбільш поширених договорів, що укладаються як фізичними так і юридичними особами — продавець і покупець), *договір поставки* (якість продукції, що поставляється, повинна відповідати стандартам, технічним умовам або зразкам — постачальник і замовник: стт. 245-253 ЦК України); *договір надання послуг прибирання*

(клінінгових послуг); попередні ("договір про договір") й основні господарські договори;

2.Поняття підприємництва та основні принципи його здійснення в Україні. Організаційні форми підприємництва в Україні.

Конституція України закріплює право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку (Ст. 42 ГКУ).

Підприємцями в Україні можуть бути особи, які володіють повною цивільною дієздатністю, в тому числі фізичні особи, що досягли 16-ти річного віку, якщо їхні батьки (усиновителі) чи інші особи, що їх замінюють, надали на це письмову згоду.

Закон забороняє займатися підприємницькою діяльністю:

- народним депутатам;
- посадовим і службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- військовослужбовцям;
- суддям, працівникам прокуратури, правоохоронних органів;
- особам, яких суд обмежив у праві займати певні посади чи займатися певною діяльністю (протягом строку такого обмеження);
- особам, засудженим за корисливі злочини (до зняття чи погашення судимості);
- іншим особам, визначеним законом.

Підприємництво можуть здійснювати:

- а) фізичні особи (підприємці);
- б) юридичні особи, створені відповідно до законодавства України.

Суб'єкти підприємницької діяльності мають бути зареєстрованими державою відповідно до вимог Закону "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" від 15.05.2003 року.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців - це засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Підприємницька діяльність здійснюється відповідно до загальних принципів господарювання в Україні та спеціальних принципів підприємництва.

Загальними принципами господарювання є:

- забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємництві;
- екологічний захист населення, захист прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- захист національного товаровиробника;
- заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

Спеціальними принципами підприємницької діяльності є:

- право підприємців вільно вибирати види підприємницької діяльності, які не заборонені законом (перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом);
- право самостійно формувати програми діяльності, вибір постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних,

фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;

- право вільного найму підприємцем працівників на підставі укладеного з ними трудового договору, при цьому обов'язком підприємця є забезпечення належних і безпечних умов праці, її своєчасна оплата на рівні не нижчому від мінімального розміру встановленого законом, а також забезпечення соціальних гарантій, включаючи соціальне і медичне страхування;

- право комерційного розрахунку та власного комерційного ризику: суб'єкт підприємництва самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями, пов'язаними із підприємницькою діяльністю;

- право вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;

- право самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Під **організаційно-правовою формою підприємництва** розуміють сукупність майнових і організаційних відмінностей, способів формування майнової бази підприємства, особливостей взаємодії власників або уповноважених ними органів, підприємців і трудового колективу підприємства, їх відповідальності один перед одним та іншими учасниками господарських правовідносин.

Підприємництво в Україні здійснюється в будь-яких організаційних формах, передбачених законом, на вибір підприємця. Законодавство враховує особливості правового положення підприємств окремих видів і закріплює особливості кожного суб'єкта підприємництва (ст. 45 ГКУ)

Суб'єктами господарювання, тобто учасниками господарських правовідносин є особи, які здійснюють господарську діяльність, мають відокремлене майно і несуть відповідальність за зобов'язаннями в межах цього майна (крім випадків передбачених законодавством, так учасники повного товариства відповідають солідарно всім своїм майном за зобов'язаннями товариства).

3) мають можливість набувати від свого імені майнових та особистих немайнових прав, вступати в зобов'язання та виступати в судових органах у якості позивача та відповідача.

Основною організаційно-правовою формою підприємництва є підприємства різних форм власності - юридичні особи, а саме:

- повні товариства (ст. 119-132 ЦКУ);
- командитні товариства (ст. 133-139 ЦКУ);
- товариства з обмеженою відповідальністю (ст. 140-150 ЦКУ);
- товариства з додатковою відповідальністю (ст. 151 ЦКУ);
- акціонерні товариства (ст. 152-162 ЦКУ)

1)Повне товариство — це господарське товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов'язанням товариства усім своїм майном.

До його особливих рис можна віднести:

- закон не встановлює вимоги до розміру та порядку формування майна. Це питання регулюється установчим договором;
- відсутність органів товариства, управління справами товариства здійснюється самими учасниками;
- повна відповідальність товариства за власними зобов'язаннями (тобто усім майном, що належить йому на праві власності);
- субсидіарна солідарна відповідальність учасників товариства за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, на яке може бути звернене стягнення;
- обмежений рух учасників;
- законом заборонено учасникам конкурувати з повним товариством;
- заборона звернення стягнення на частку учасника повного товариства за його власними зобов'язаннями;
- можливість ліквідації повного товариства на вимогу кредиторів одного з учасників, якщо товариство відмовиться виділити частку такого учасника-боржника для задоволення вимог кредиторів.

2)Командитне товариство — це господарське товариство, в якому разом з одним або більше учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується вкладом у майні товариства (вкладників, тобто командистів).

До його особливих рис можна віднести:

- обов'язковість одного установчого документу - установчого договору;
- відсутність законодавчих вимог до розміру майна і порядку його формування (цей аспект регулюється установчим договором);
- обмеження сукупної частки вкладників 50 відсотками майна товариства;
- управління справами здійснюється повними учасниками, порядок визначається установчим договором;
- правове становище повних учасників аналогічне правовому становищу учасників повного товариства;
- можливість реорганізації у повне товариство, якщо вибувають усі вкладники, і необхідність ліквідації товариства у разі вибуття усіх повних учасників.

Вкладники командитного товариства зобов'язані брати лише майнову участь в товаристві (сплачувати як основний, так і додаткові внески) і не беруть участь в управлінні, на момент державної реєстрації товариства зобов'язані внести не менше 25 відсотків свого внеску; вправі вимагати першочергового повернення вкладу (перед повними учасниками) у разі ліквідації товариства; не несуть субсидіарної відповідальності за зобов'язаннями товариства, якщо повністю сплатили свої частки і не укладали угод від імені та в інтересах товариства без відповідного доручення та інші.

3)Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ) — це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів, і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім своїм майном; учасники, які повністю сплатили свої внески,

несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості своїх внесків.

До його особливих рис можна віднести:

- мінімальний розмір статутного фонду - сума, еквівалентна 100 мінімальним заробітним платам встановленим законом на момент створення товариства;
- поділ статутного фонду на частки, розмір яких визначається установчими документами і може бути будь-яким (рівним або різним);
- відповідальність товариства за власними зобов'язаннями усім своїм майном;
- відсутність в учасників товариства субсидіарної майнової відповідальності за борги товариства, якщо вони повністю сплатили свої частки;
- наявність в учасників, які не повністю сплатили свої вклади, додаткової відповідальності за борги товариства у межах вартості несплаченої частини вкладу, у випадках, передбачених установчими документами товариства;
- наявність органів товариства, за допомогою яких здійснюється управління справами товариства: вищий орган - збори учасників, виконавчий орган - дирекція або одноособовий директор, контрольний — ревізійна комісія;
- обов'язковість для учасників майнової участі в товаристві: сплата основного і додаткових (якщо останні передбачені установчими документами або рішенням зборів учасників) внесків;
- можливість відступлення учасником своєї частки (її частини) іншому учаснику (учасникам) за згодою решти учасників або третім особам (якщо інше не передбачено установчими документами товариства);
- обмежений рух учасників;
- та інші.

4)Товариство з додатковою відповідальністю (ТДВ) — це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів, і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім власним майном, а у разі його недостатності - також майном учасників у визначеному установчими документами кратному розмірі до вкладу кожного з них.

До його особливих рис можна віднести:

- мінімальний розмір статутного фонду - сума, еквівалентна 100 мінімальним заробітним платам встановленим законом, що діє на момент створення товариства;
- поділ статутного фонду на частки, розмір яких визначається установчими документами і може бути будь-яким (рівним або різним);
- органи управління: збори учасників — вищий орган, дирекція (колегіальний) або директор (одноособовий) - виконавчий орган, ревізійна комісія - контрольний орган;
- існує субсидіарна обмежена майнова відповідальність учасників за зобов'язаннями товариства, граничний розмір якої встановлюється або законом (щодо довірчих товариств) або установчими документами ТДВ в однаковому для всіх учасників кратному розмірі до їх вкладів;
- та інші.

5)Акціонерне товариство (АТ) — це таке господарське товариство, статутний фонд якого поділений на визначену кількість часток рівної номінальної вартості, виражених в акціях, і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями усім власним майном; акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, у межах вартості належних їм акцій.

До його особливих рис можна віднести:

- засновниками можуть бути фізичні та/ або юридичні особи;
- мінімальна кількість засновників - два (за винятком випадків створення АТ на базі державних підприємств в процесі корпоратизації та приватизації, де засновником виступає одна особа - уповноважений орган держави);
- законом встановлений мінімальний розмір статутного фонду (не менше суми, еквівалентної 1250 мінімальним заробітним платам, виходячи із розміру мінімальної заробітної плати, діючої на момент створення АТ);
- наявність в системі органів управління спеціального органу - спостережної ради, що виконує такі функції: організаційну, контрольну, захисну, іноді, за

наявності відповідного делегування, бере на себе вирішення деяких питань, що належать до компетенції загальних зборів товариства;

- участь акціонерів в управлінні залежить від кількості акцій, що належать їм на праві власності;

- засновники можуть обрати вид АТ - закритий (акції розповсюджуються серед засновників) або відкритий (акції розповсюджуються шляхом відкритої підписки);
- визначення обсягу прав акціонерів в залежності від типу належних їм акцій.

- та інші.

2) підприємства створені відповідно до вимог ПСУ: -державні унітарні підприємства (ст. 73-77 ГКУ).

Державне підприємство (ДП) - це підприємство унітарного типу, яке діє на базі відокремленої частини державної власності без поділу її на частки, створюється в розпорядчому порядку компетентним органом і входить до сфери управління зазначеного органу. Порівняно з іншими підприємствами - власниками, державне підприємство має додаткові обмеження в таких своїх повноваженнях:

- засновницьких (заборонено створювати підприємницькі структури і брати участь в них);

- щодо розпорядження закріпленим за ним на праві повного господарського відання майном (заборона передавати на безоплатній основі майно будь-якій особі; відчуження основних фондів має здійснюватися лише на конкурентних засадах і за наявності згоди органу, уповноваженого управляти державним майном (галузевого міністерства (відомства), державного господарського об'єднання);

- щодо розпорядження прибутком (відповідно до вимог закону і положень статуту);

- щодо укладення договорів (обов'язковість прийняття державного замовлення та укладення державного контракту).

Одним із видів державних підприємств є казенні підприємства.

Казенне підприємство — це таке унітарне підприємство, яке діє на базі відокремленої частини державної власності, що не підлягає приватизації, без поділу її на частки, діє на підставі статуту, створюється шляхом перетворення з державного підприємства (за наявності визначених законом умов) за рішенням Кабінету Міністрів України і входить до сфери управління органу, уповноваженого управляти відповідним державним майном, вони не можуть ставати банкрутами, оскільки за їхніми зобов'язаннями несе відповідальність держава.

Казенні підприємства:

- здійснюють діяльність, що становить монополію держави;
- є природними монополістами;
- основним споживачем (понад 50 відсотків) продукції казенного підприємства є держава; - комунальні унітарні підприємства (ст. 78 ГКУ) які утворюються компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входять до сфери його управління;
- підприємства колективної власності (ст. 112 ГКУ):
  - виробничий кооператив;
  - споживча кооперація;
  - підприємство об'єднання громадян;
  - підприємство релігійної організації;
- приватні підприємства (ст. Ц 3 ГКУ), діють на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці.

Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи:

- фермерські господарства (ст. 114 ГКУ) створені з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції;
- орендні підприємства (ст. 115 ГКУ) створені орендарем на основі оренди цілісного майнового комплексу існуючого державного або комунального

підприємства чи майнового комплексу виробничого структурного підрозділу (структурної одиниці) цього підприємства;

- підприємства з іноземними інвестиціями (ст. 116 ГКУ) в статутному фонді якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція. Підприємство набуває статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс;

- іноземні підприємства (ст. 7 ГКУ), що діють виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб (такі підприємства не можуть створюватися в галузях, що мають стратегічне значення для безпеки держави);

1) об'єднання підприємств (ст. 118-127 ГКУ):

а) договірні об'єднання:

- асоціації;

- корпорації;

б) статутні об'єднання:

- консорціуми;

- концерни;

- холдинги.

с) інші об'єднання підприємств (промислово-фінансові групи, асоційовані підприємства, холдингові компанії, тощо).

Некомерційна (неприбуткова) організація — це організація, яка не ставить головною метою своєї діяльності отримання прибутку, яка при можливому одержанні не ділиться між учасниками. Некомерційна організація здатна проводити підприємницьку діяльність тільки в тому випадку, якщо вона служить досягненню цілей, заради яких вона створена. Рішення про створення некомерційної організації приймається її засновниками.

Засновниками залежно від організаційно-правової форми некомерційні організації мають право виступати громадяни та юридичні особи:

- число засновників не обмежено. Місцезнаходження некомерційної організації визначається місцем її державної реєстрації. З моменту реєстрації вона є

юридичною особою. В установчих документах некомерційної організації, в статуті, в установчому договорі, рішенні власника повинно бути: найменування організації; вказівку на характер її діяльності, а також права та обов'язки членів.

- повинні зазначатися умови прийому та вибуття з організації; джерела формування майна некомерційної організації та порядок його використання, якщо відбудеться ліквідація комерційної організації; порядок внесення змін до установчих документів.

Об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Об'єднання утворюються підприємствами на добровільних засадах за рішенням органів, які відповідно до законодавства мають право утворювати об'єднання підприємств. В об'єднання підприємств можуть входити підприємства, утворені за законодавством інших держав, а підприємства України можуть входити в об'єднання підприємств, утворені на території інших держав.

Об'єднання підприємств утворюються на невизначений строк або як тимчасові об'єднання;

2) об'єднання громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (ст. 128-129 ГКУ). Організаційно-правова форма і вид суб'єкта підприємництва визначають осіб, які мають право привласнювати результати підприємницької діяльності.

3.Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Припинення підприємницької діяльності.

Господарське законодавство України встановлює певні обмеження та заборони і щодо окремих видів підприємницької діяльності. Так, діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, здійснюється відповідно до *Закону України "Про обіг в Україні*

наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" від 15.02.1995 року.

Діяльність, пов'язана з охороною окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, перелік яких визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, а також діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробленням, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, у тому числі з їх космічними запусками із будь-якою метою, може здійснюватися тільки державними підприємствами та організаціями.

Проведення ломбардних операцій може здійснюватися державними ломбардами і повними товариствами. Діяльність, пов'язана з виробництвом біоетанолу, а також бензинів моторних сумішевих з добавками на основі біоетанолу здійснюється підприємствами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

Певні обмеження у здійсненні підприємницької діяльності визначені Законом України *"Про ліцензування певних видів господарської діяльності"* від 01.06. 2000 року, який визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування.

Ліцензування є одним із засобів державного регулювання у сфері господарювання спрямованим на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

Ліцензованими видами діяльності Закон визначає:

- 1) пошук (розвідка) корисних копалин;
- 2) виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї,

холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду;

3) виробництво вибухових матеріалів промислового призначення (за переліком, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань нагляду за охороною праці та державного гірничого нагляду;

4) виробництво особливо небезпечних хімічних речовин (за переліком, який визначається Кабінетом Міністрів України);

5) видобування корисних копалин із родовищ, що мають загальнодержавне значення та включені до Державного фонду родовищ корисних копалин;

6) видобуток дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння;

7) виробництво дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння;

8) виготовлення виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння, торгівля виробами з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння;

9) виробництво лікарських засобів, оптова, роздрібна торгівля лікарськими засобами;

10) виробництво ветеринарних медикаментів і препаратів, оптова, роздрібна торгівля ветеринарними медикаментами і препаратами;

11) інші види (всього 77 видів відповідно до статті 9 Закону).

Ліцензія - документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання-ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов (ст. 14 ГКУ).

У ліцензії зазначаються:

- найменування органу ліцензування, що видав ліцензію;

- вид господарської діяльності на право провадження якого видається ліцензія;

- найменування юридичної особи або прізвище, ім'я, по-батькові фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності, яка отримує ліцензію;

- ідентифікаційний код юридичної особи або ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів;

- місцезнаходження юридичної особи або місце проживання фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності; - дата прийняття та номер рішення про видачу ліцензії;

- строк дії ліцензії;

- посада, прізвище та ініціали особи, яка підписала ліцензію;

- дата видачі ліцензії;

- підпис керівника органу ліцензування або його заступника;

- печатка органу ліцензування.

Суб'єкт господарювання, який має намір провадити певний вид господарської діяльності, що ліцензується, особисто або через уповноважений ним орган чи особу звертається до відповідного органу ліцензування із заявою встановленого зразка про видачу ліцензії (перелік органів ліцензування закріплений постановою Кабінету Міністрів України від 14.11. 2000 року № 1698).

У заяві про видачу ліцензії повинні міститися такі дані:

1) *відомості про суб'єкта господарювання - заявника*: - найменування, місцезнаходження, банківські реквізити, ідентифікаційний код - для юридичної особи; - прізвище, ім'я, по-батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи - платника податків та інших обов'язкових платежів - для фізичної особи;

2) *вид господарської діяльності* на провадження якого заявник має намір одержати ліцензію. До заяви про видачу ліцензії додається копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності або копія довідки про

внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчена нотаріально або органом, який видав оригінал документа.

Для окремих видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, до заяви про видачу ліцензії також додаються і інші документи, вичерпний перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування. Органу ліцензування забороняється вимагати від суб'єктів господарювання інші документи не передбачені законодавством.

Заява про видачу ліцензії залишається *без розгляду*, якщо:

- заява подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень;
- документи оформлені з порушенням вимог закону.

Про залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду заявник повідомляється в письмовій формі із зазначенням підстав залишення заяви про видачу ліцензії без розгляду у строки, передбачені для видачі ліцензії. Якщо причини залишення заяви без розгляду усунені, заявник може повторно подати заяву про видачу ліцензії, яка розглядається у встановленому порядку.

Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк *не пізніше ніж десять робочих днів* з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви, якщо спеціальним законом, що регулює відносини у певних сферах господарської діяльності, не передбачений інший строк видачі ліцензії на окремі види діяльності.

Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається (видається) заявникові в письмовій формі *протягом трьох робочих днів* з дати прийняття відповідного рішення.

У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови, якими можуть бути:

- недостовірність даних у документах, поданих заявником, для отримання ліцензії;
- невідповідність заявника згідно з поданими документтами ліцензійним умовам, встановленим для виду господарської діяльності, зазначеного в заяві про

видачу ліцензії. У разі відмови у видачі ліцензії нову заяву про її видачу можна подати не раніше ніж через три місяці.

У разі *втрати або пошкодження* ліцензії видається її дублікат.

Ліцензія може бути *анульованою* якщо про це є заява ліцензіата або:

- має місце акт про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов;
- є рішення про скасування державної реєстрації суб'єкта господарювання;
- є нотаріально засвідчена копія свідоцтва про смерть фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності;
- є акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом господарювання для одержання ліцензії;
- має місце факт передачі ліцензії або її копії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності;
- має місце факт неподання в установлений строк повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії;
- ліцензіат не виконав розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов;
- ліцензіат не може забезпечити виконання ліцензійних умов, установлених для певного виду господарської діяльності;
- ліцензіат відмовляє в проведенні перевірки органом ліцензування або спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування.

Рішення про анулювання ліцензії приймається органом ліцензування протягом *десяти робочих днів* з дати встановлення підстав для анулювання ліцензії, і вручається (надсилається) ліцензіату із зазначенням підстав анулювання не пізніше трьох робочих днів з дати його прийняття.

Ліцензування банківської діяльності, професійної діяльності на ринку цінних паперів, діяльності з надання фінансових послуг, зовнішньоекономічної діяльності, ліцензування діяльності в галузі телебачення і радіомовлення, ліцензування у сфері електроенергетики та використання ядерної енергії, ліцензування у сфері освіти, ліцензування у сфері інтелектуальної власності,

виробництва і торгівлі спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, у сфері телекомунікацій та інших.

Підприємницька діяльність припиняється:

- з власної ініціативи підприємця;
- у разі закінчення строку дії ліцензії;
- у разі припинення існування підприємця;
- на підставі рішення суду.

Припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється шляхом його **реорганізації** (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації - за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб, які є засновниками суб'єкта господарювання чи їх правонаступниками або за рішенням суду.

Види реорганізації:

- *злиття* суб'єктів господарювання, усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття;
- *приєднання* одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання, до цього останнього суб'єкта переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання;
- *поділ* суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу;
- *перетворення* одного суб'єкта господарювання у інший, до новоутвореного суб'єкта господарювання переходять усі майнові права і обов'язки попереднього суб'єкта господарювання.

За рішенням власника або уповноваженого ним органу, або за рішенням інших осіб - засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, суб'єкт господарювання **ліквідується**:

- 1) у зв'язку із закінченням строку на який він створювався;
- 2) у разі досягнення мети, заради якої його було створено;
- 3) у разі визнання його у встановленому порядку банкрутом;

4) у разі скасування його державної реєстрації.